

АКСІОЛОГІЯ СУЧАСНИХ СТРАТЕГІЙ І ПРАКТИК

УДК 159. 923. 2(477) – 027. 542: 316. 253

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

Дмитро Кравченко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотації:

На основі соціально-філософського визначення змісту поняття «національна ідентичність» схарактеризовано соціокультурні маркери національної ідентичності (сприйняття громадянами своєї країни, гордість за свій народ, регіоналізм релігійних пріоритетів) мешканців сучасної України за результатами соціологічних досліджень. Ідентичність визначається як складне утворення особи, пов'язане з трьома головними рівнями людської природи – індивідуальним, особистісним і соціальним. Індивідуальний рівень виявляється в особистому й соціальному аспектах, баланс яких забезпечує баланс сенсу ідентичності, самоідентичності згідно з обставинами й можливостями.

Кравченко Дмитрій.

Идентичность украинцев: социкультурное измерение

С учётом социально-философского определения смысла понятия «национальная идентичность» охарактеризованы социкультурные маркеры национальной идентичности (восприятие гражданами своей страны, гордость за свой народ, регионализм религиозных приоритетов) жителей современной Украины по результатам социологических исследований. Идентичность определяется как сложное образование личности, связанное с тремя главными уровнями человеческой природы – индивидуальным, личностным и социальным. Индивидуальный уровень проявляется через личные и социальные аспекты, баланс которых обеспечивает баланс смысла идентичности, самоидентичности согласно обстоятельствам и возможностям.

Национальная

социкультурное

Kravchenko Dmytro. National identity of Ukrainians: socio-cultural dimension

Based on the socio-philosophical content of the concept "national identity" the author characterizes the socio-cultural markers of national identity (citizens' perception of their land, pride for their people, and regional character of religious priorities) of people in modern Ukraine by the results of sociological surveys. Identity is defined as a complex creation of individual connected with three major levels of human nature – individual, personal and social ones. The individual level is manifested in personal and social aspects, self-identity according to circumstances and possibilities.

Ключові слова:

соціальна трансформація, національна ідентичність, соціокультурна ідентифікація, соціологічні маркери ідентичності українців.

социальная трансформация, национальная идентичность, социкультурная идентификация, социологические маркеры идентичности украинцев.

social transformation, national identity, socio-cultural identity, sociological markers of Ukrainians' identity.

Зближення України з країнами Західної Європи та входження до Європейського співтовариства актуалізує необхідність переосмислення історико-культурного підґрунтя розвитку держави й етносу, зумовлює оновлення та взаємозбагачення процесів соціокультурної ідентифікації як окремих індивідів, так і великих соціальних груп. Оскільки розвиток держави й суспільства в контексті світових геополітичних процесів почав означати непростий баланс між застоєм та інноваційним оновленням, то гостро постало питання цивілізаційного вибору. Незаперечно позитивним наслідком глобалізаційних змін для формування національної ідентичності в Україні є те, що зрештою перемагає культурний плюралізм з його підвищеною увагою до відмінностей і водночас тенденціями полікультурного об'єднання, взаємопроникнення й гармонізації до цього часу, здавалося б, не поєднуваних процесів і явищ. Нинішні процеси соціокультурної ідентифікації в українському суспільстві відбуваються в руслі кардинальних суспільних трансформацій і потребують значних індивідуальних зусиль, адже змінюються не лише зовнішні відносини, а

й суттєво вдосконалюються внутрішні духовно-моральні та емоційні якості та ціннісні орієнтири кожної особистості. Зміни торкаються важливих компонентів життєдіяльності нашого суспільства: норм і цінностей, мотиваційної бази, ментальності. Водночас енергія розвитку суспільства багато в чому зумовлена трансформаційними переходами, які не завжди є чітко вираженими та зрозумілими. При цьому позитивні зміни ускладнюються військово-політичними та економічними негараздами, які накладають свій відбиток на процеси ідентифікації як індивідів, так і соціальних груп.

Соціальну трансформацію розглядаємо як набуття суспільством нових рис, що відповідають вимогам часу. Концепцію трансформації українського суспільства вчені поєднують з розглядом сучасного етапу його розвитку як перехідного від тоталітарної системи до ринкової економіки, причому рекомендують усвідомлювати: кожний етап у розвитку суспільства не є статично заданим станом, а тлумачиться як динамічний комплекс. «Перехід може не мати ані чіткого початку, ані визначеного кінця, тому це явище більш чітко

характеризується саме поняттям «трансформація», – підкреслює С. Катаєв [4, с. 13–14]. Соціокультурна ситуація, яка динамічно трансформується, на нашу думку, дає можливість особистості органічно поєднувати різні ракурси сприйняття світу й без шкоди для цінностей власної культури опановувати багатства інших культур. Разом з тим, процеси ідентифікації ускладнюються можливістю вибору будь-яких культурних зразків на будь-який проміжок часу та сумнівами щодо автентичності культурних традицій унаслідок їх підлаштування під інтереси мас. Виникає загроза того, що залучення індивіда до безлічі пересічних і таких, що конкурують між собою, способів поведінки може призвести до розщеплення ідентичності особистості, окремі рівні якої можуть суперечити один одному [5, с. 42].

Наукове дослідження соціокультурних аспектів ідентичності пов'язане з іменами таких західних учених, як Б. Андерсон, Е. Вілсон, Ю. Габермас, С. Гантінгтон, І. Гофман, Е. Еріксон, П. Рікер, Е. Сміт, Ч. Тейлор, Е. Фромм та ін. Серед вітчизняних дослідників варто назвати В. Андрущенко, Т. Воропай, О. Гнатюк, Л. Губерського, П. Гнатенка, М. Козловця, Л. Нагорну, В. Середу, М. Степико, М. Рябчука, М. Шульгу та ін.

Мета статті: на основі філософсько-культурологічного тлумачення змісту поняття «національна ідентичність» схарактеризувати динаміку соціокультурних маркерів національної ідентичності мешканців сучасної України за результатами соціологічних досліджень. У ході дослідження для ілюстрування теоретичних положень емпіричними даними проаналізовано результати опитувань, проведених Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно з Асоціацією політичних психологів України, соціологічною службою Центру Разумкова, Соціологічною групою «Рейтинг», Київським міжнародним інститутом соціології, Центром соціальних та маркетингових досліджень SOCIS.

Категорія «національна ідентичність» передбачає вияв певного колективного самоконструювання образу власної національної спільноти, характер якого багато в чому буде залежати від об'єктивних передумов і практики функціонування такої спільноти (наявності зовнішніх загроз, політичної нестабільності, сприятливої чи несприятливої економічної ситуації тощо). Водночас на колективне самоконструювання образу власної національної спільноти мають істотний вплив також поширені в її середовищі ціннісні уявлення, міфи й стереотипи, зокрема ті з них, що розкривають протиріччя між «ми» та «вони», «нашим»

та «іншим», «своїми» й «чужими». Національну ідентичність учені тлумачать як синкретичний феномен, що поєднує елементи культурної (виникають унаслідок дії етнокультурних чинників, сформованих упродовж тривалого часу, – історична пам'ять, культура, мова, релігія) та громадянської (базується на домовленостях спільнот щодо норм соціально-політичного співіснування) ідентичності [5; 6; 10]. За своїм змістом національна ідентичність є сферою ідей, цінностей і смислів культури, що сприймаються й артикулюються більшістю громадян країни.

Національна ідентичність не є результатом розвитку етнічних спільнот, оскільки перестає бути назавжди фіксованою реальністю, має власні засади щодо конструювання індивідом своєї тотожності з певною надетнічною спільнотою, способом життя, цінностями. Вибір національної ідентичності зумовлений політичними, економічними, соціальними та історичними чинниками, що робить її ситуативною та рухомою. Жодна з сучасних націй на момент свого виникнення не володіла усталеністю культурних ознак – мовою, спільними традиціями, звичаями тощо. Спільною ознакою є політична ідентифікація громадян суверенної держави. Етнічна ж ідентичність може претендувати навіть на те, щоб називатися вродженою, тому що характеризується ознаками постійності, оскільки заснована на спільності культури й походження, які є тривалими, постійними й незмінними [10, с. 147]. Колективні ж ідентичності (національна, наднаціональна) не є вродженими (іманентно притаманними індивідам) феноменами, вони можуть формуватися, змінюватися й зникати під впливом різноманітних політичних, економічних і соціокультурних чинників. Особливо це стосується епохи глобалізації, коли входження держав до складу наднаціональних утворень супроводжується поступовою зміною структури та ієрархії колективних ідентичностей, корекцією ціннісних і світоглядних настанов людей, розвитком знакових і смислових систем, зрушеннями на осі координат «свій – чужий – співвітчизник» тощо [12, с. 177–178].

Учені (Л. Нагорна, О. Пташник-Сердюк, М. Степико) підкреслюють необхідність розмежовувати поняття ідентичності як певного стану й ідентифікації як процесу, що веде до цього стану. Ідентифікація є низкою кроків на шляху до формування ідентичності. Ідентичність розглядається як наслідок виокремлення особистістю самої себе з навколишнього середовища й виявляється як відчуття цілісності, самототожності. Ідентичність формується у взаємодії з іншими людьми й у діяльності на основі ідентифікації з цінностями,

що наявні в суспільстві. Зміст ідентичності, як нами вже зазначалося, утворюється двома важливими аспектами: особистісним і соціальним, які відображають усвідомлення людиною власної автономності, унікальності разом з відчуттям належності до соціальної групи. Гармонійна взаємодія та взаємодоповнення цих аспектів забезпечують усебічний особистісний розвиток. Отже, ідентичність – це структура, що формується й розвивається впродовж усього життя, проходить крізь перешкоди, може змінюватися в прогресивному чи регресивному напрямках (бути «успішною» – позитивною чи «негативною» – індивід відмовляється від будь-якої взаємодії). Ідентичність є соціальною за своїм походженням, оскільки виникає внаслідок взаємодії людей, а її зміни зумовлені насамперед соціальними змінами. Ідентифікацію ж тлумачимо як процес набуття особистістю ознак ідентичності [6; 7; 12].

У соціологічному аспекті ідентичність має змістовий (охоплює описові соціальні й культурні характеристики особистості чи соціальних груп), пояснювальний (слугує основою для розуміння й пояснення механізмів структури особистості, індивідуальної та групової свідомості), узагальнювальний (поєднує соціокультурні явища між собою) і тимчасовий (пов'язаний зі змінами, що відбуваються в суспільстві) характер. Параметрами, що характеризують ідентичність, є індивідуальність, тотожність, спільність, цілісність, солідарність, віддільність, цінність [7, с. 62]. Суб'єктивний і плинний характер національної ідентичності насамперед зумовлює необхідність її соціологічного дослідження. Соціологічні методи дають змогу операціоналізувати суб'єктивне ставлення індивідів до різних процесів і явищ, надаючи певні якісні характеристики (приятне ставлення, довіру, підтримку, близькість/тотожність) у вигляді кількісних показників. При цьому обов'язково враховується традиційна соціологічна позиція стосовно того, що такі показники не можна в жодному разі абсолютизувати як статистично точні, по-перше, тому, що вони характеризуються ситуативністю й залежать від багатьох, часто не врахованих дослідниками, чинників, а по-друге, тому, що власне вимірювання (квантифікація) здійснюється не щодо якогось стандарту – абсолютної «норми», а всього лише щодо прийнятої вченими конвенційної «нормальності» [7, с. 47].

Одним з визначальних критеріїв формування національної ідентичності українців є позитивне сприйняття громадянами своєї нації, країни, держави. Як свідчать соціологічні дослідження

останніх років, позитивною тенденцією розвитку української національної ідентичності можна вважати те, що більшість українців пишуться своєю країною, вважають себе патріотами, незважаючи на всі соціально-економічні проблеми власного буття. Згідно з результатами загальнонаціонального опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» 10–18 липня 2014 р., 86% респондентів вважають себе патріотами країни. При цьому незаперечно характеризують себе як патріотів 50%, ще 36% – швидше так, ніж ні. Лише 6% не вважають себе патріотами, а 8% – не змогли визначитися. Порівняно з 2010 р. кількість людей, які ідентифікують себе як патріотів, збільшилася з 76 до 86%, а кількість таких, хто не вважає себе патріотом, скоротилася більше ніж удвічі (з 15% у 2010 р. до 6% у 2014 р.). Здебільшого ті, хто вважає себе патріотами, – мешканці Заходу, Півночі й Центру, люди з високим рівнем доходів і вищою освітою, а також україномовні [2].

Вагомим є той факт, що за останні 4–5 років відбулося зростання частки тих, хто ототожнює себе з громадянами України та «європейцями». Абсолютна більшість опитаних (64%) відповіла на запитання «Хто я такий?» – громадянин України». У 2010 р. цей показник становив 57%. Удвічі менше опитаних схарактеризували себе як мешканця свого регіону, міста, села – 30% проти 29% у 2010 р. Свою національність вказали б у 21% варіантів відповідей проти 24% у 2010 р. «Європейцем» себе визначили 8% респондентів, у 2010 р. – лише 5%. Показник «Громадянин України» як ідентифікатор домінує в усіх регіонах нашої держави, окрім Донбасу (до уваги беремо неокуповані території Луганської і Донецької областей), де головним залишається – «мешканець свого регіону, міста, села». Також виявлено певні особливості: чим молодші респонденти, чим вищий рівень їхньої освіти, тим чіткіше вони ідентифікують себе як громадяни України. «Європейцями» себе відчують здебільшого в Західному макрорегіоні, а взагалі не ототожнюють себе з ними – на Донбасі [2]. Ще одним важливим аспектом позитивної тенденції розвитку української національної ідентичності, на наше переконання, є зміни, які відбулися в суспільній свідомості стосовно такого ідентифікатора, як предмет гордості за свою країну, народ. Так, за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно з Асоціацією політичних психологів України 17–24 вересня 2015 р., сьогодні бути предметом національної гордості заслуговують такі здобутки українського народу (респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді):

– творчість відомих українських поетів, письменників, композиторів і виконавців (Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко, М. Лисенко, С. Крушельницька та ін.) – 54,5% (+2,8%, адже в 2010 р. цей показник дорівнював 51,7%);

– перемога в Другій світовій війні – 43,8% (– 5,8%);

– історія українського козацтва – 42,2% (+11%);

– вершинні досягнення української народної творчості (думи, пісні, декоративно-ужиткове мистецтво, народна архітектура тощо) – 37,7% (+8,1%);

– досягнення українських спортсменів – 36,9% (–2,1%);

– Революція Гідності 2013–2014 рр. та збройна відсіч російській агресії на сході країни – 36,4% (у 2010 р. цього не було в списку);

– проголошення незалежності України в 1991 р. – 32,7% (+4,8%);

– міжнародне визнання України в сучасному світі – 24,2% (+7,1%);

– Збройні Сили України – 23,4% (+15,6%);

– боротьба українських правозахисників (П. Григоренко, Л. Лук'яненко, М. Руденко, В. Чорновіл та ін.) проти тоталітарного режиму – 21,6% (+6,4%);

– повоєнна відбудова народного господарства в другій половині 1940-х рр. – 20,9% (–4,6%);

– діяльність видатних провідників українського національно-визвольного руху (М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра та ін.) – 17,4% (+2,1%);

– досягнення української космонавтики – 17% (–0,2%);

– історія створення та боротьби УПА – 15,2% (+4,8%);

– трудові досягнення робітників і селян Радянської України (М. Демченко, О. Стаханов, О. Гіталов та ін.) – 14,4% (–4%);

– Помаранчева революція 2004 р. – 13,2% (+1,1%);

– вітчизняна система освіти – 6,1% (–3,5%);

– Українська революція 1917–1920 рр. – 6% (–0,6%);

– сучасний промисловий потенціал – 5,6% (–0,6%);

– успіхи у створенні ринкової економіки – 4,1% (+0,2%) [3, с. 10–12].

Аналіз результатів цього опитування в регіональному розрізі підтверджує тезу вітчизняного науковця Вікторії Середи: «Донецьк і Львів все ще не мають виробленого спільного бачення національного минулого, яке сприймали б обидва регіони. Там все ще існує досить високий рівень незгоди не тільки щодо

свят, але й щодо осіб, котрі означаються як національні герої, і подій, які трактуються як важливі для історії України. Для Львова особливого значення набувають особи й події з дорадянської моделі українського минулого. Вони становлять основу історичної ідентичності мешканців Львова. Натомість радянські історичні персоналії та події все ще посідають вагомe місце в історичних наративах та ідентичностях Донецька» [1, с. 39–40]. Але варто відзначити й деякі позитивні зміни. Наприклад, в ототожненні «історії українського козацтва» з предметом гордості простежується тенденція до вирівнювання показників із загальнонаціональним (Східний макрорегіон – 46,6%, Західний – 44,2%, Центральний – 40,9%, Південний – 31,9% порівняно з 2010 р. – 29,9%; 35,5%; 40,5%; 21,4%). Тобто найбільше зростання фіксується у Східному й Південному регіонах, що становить відповідно 16,7% і 10,5%. Подібну ситуацію спостерігаємо й щодо «вершинних досягнень української народної творчості» (Південь – 45,9%, Центр – 42,2%, Захід – 33,3%, Схід – 31,9% порівняно з 2010 р., коли було – 20,3%; 35,2%; 42,2%; 20,8%). Найбільший приріст маємо в Південному та Східному регіонах – 25,6% й 11,1% відповідно.

Говорячи про вироблення спільного бачення національного минулого, варто, на нашу думку, проаналізувати результати соціологічного моніторингу одного з найбільш дискусійних питань з історичної спадщини України – визнання ОУН–УПА учасниками боротьби за незалежність України. За результатами моніторингу суспільної думки, проведеного 1–6 жовтня 2015 р. Соціологічною групою «Рейтинг», ідею визнати ОУН–УПА учасниками боротьби за незалежність України підтримав 41% опитаних. Показники підтримки за макрорегіонами такі: Захід – 76%, Центр – 42%, Південь – 27%, Схід – 23%. Вони корелюються за статтю, віком, рівнем освіти й доходів респондентів. Вищеозначену ідею підтримує 47% опитаних чоловіків і 39% жінок. Визначним фактом є той, що результати цього опитування засвідчили переломний момент у суспільній свідомості стосовно ставлення й оцінки діяльності національно-патріотичного формування ОУН–УПА, адже вперше за роки соціологічних досліджень зафіксовано, що кількість прихильників визнання перевищила кількість противників (41% проти 38%). Причому з лютого 2014 р. до вересня 2015 р. показник прихильності з 24% зріс до 41% й відбулося істотне зменшення кількості противників (з 55% до 38%) [11]. Такі результати дають підстави констатувати той факт, що нинішнє українське суспільство починає глибше усвідомлювати

значення та вплив національних традицій (історичних, культурно-мистецьких, державотворчих) на існування, становлення й подальший розвиток незалежної України. Враховуючи особливості регіональної неоднорідності нашої держави, розбіжності в геополітичних і ціннісних орієнтаціях мешканців, окреслену тенденцію можна вважати достатньо позитивною.

Підставою для виокремлення вченими різних маркерів ідентичності на теренах України є різновекторність, а часом і протилежність геополітичних, релігійних, мовних, електоральних орієнтацій громадян України, які мають чіткий регіональний розподіл, що фіксується дослідниками передусім серед етнічних спільнот. Регіоналізм як ознака загального цивілізаційного розвитку характерний майже для кожної країни світу, а регіоналізація та децентралізація нині є панівними тенденціями еволюції систем управління в європейських країнах. Це взаємопов'язані процеси, метою яких є наближення політичних і адміністративних структур до громадян, зміцнення демократії, виховання поваги до культури, етнічної різноманітності та історичної спадщини всіх народів, які населяють країну. Важливість проблеми регіоналізму й те значення, що надається їй європейськими державами, засвідчує факт функціонування в Європейському союзі Ради регіонів ЄС. Для унітарної України, яка прагне до позитивної ідентифікації у світовому співтоваристві, визнання існування проблеми регіоналізму як сукупності соціокультурних, економічних і політичних рухів, спрямованих проти об'єднувальних тенденцій, особливо актуалізується в контексті сучасного конституційного реформування. Регіональною самосвідомістю можна успішно маніпулювати, оскільки регіоналізм має дуалістичний, асоціативно-дисоціативний фундамент. Наприклад, регіон зі сформованою регіональною ідентичністю та соціумом, що володіє регіональною самосвідомістю, з певних причин (економічна криза, ресурсна обмеженість, екологічна катастрофа) не може самостійно розв'язувати проблеми. За одним з можливих (колись – лише передбачуваних, а нині вже реальних) сценаріїв регіональна політична еліта, намагаючись зняти з себе відповідальність, може звинуватити у своїх негараздах (в узурпації влади, порушенні прав національних меншин, економічній несправедливості тощо) центр. У такому разі самосвідомість регіонального соціуму спроможна мобілізуватися на вироблення дисоціативного прояву регіоналізму – сепаратизму, що за наявності сформованої ідеології може призвести до сецесії,

тобто до виділення регіону зі складу держави. Сепаратизм може бути як мирним, так і з застосуванням насильства [12, с. 182–184].

Важливим виміром ідентифікаційних практик для України є регіональний чинник, заснований на конфесійних уподобаннях громадян. Нині в нашій країні налічується близько 60 релігійних течій і віросповідань, які нараховують сотні тисяч прихильників, що обстоюють винятково свою віру. Підтвердженням цього є результати соціологічного дослідження «Релігійні вподобання населення», проведеного 1–17 лютого 2015 р. чотирма відомими компаніями – соціологічною службою Центру Разумкова, Соціологічною групою «Рейтинг», Київським міжнародним інститутом соціології, Центром соціальних та маркетингових досліджень SOCIS. За зведеними даними більшість опитаних українців (74%) ідентифікують себе православними, 8% – греко-католиками, по 1% декларують свою належність до римо-католицизму й протестантських та євангелічних церков. Просто християнами визначили себе майже 9% респондентів, не вважають себе прихильниками жодного з віросповідань – 6%. Серед тих, хто вважає себе православним, до Української православної церкви Київського патріархату належить 38%, до Української православної церкви Московського патріархату – 20%, до Української автокефальної православної церкви – 1%, а 39% вважають себе просто православними [8]. Аналіз результатів у регіональному розрізі дає можливість виявити такі особливості:

- православ'я найбільш поширене в Україні, крім Тернопільської, Івано-Франківської та Львівської областей, де більше половини респондентів сповідує греко-католицизм – 52%, 57%, 59% відповідно;

- у Закарпатті більше, ніж в інших областях, є прихильників римо-католицизму (7%);

- вірянами Української православної церкви Київського патріархату найчастіше українці визнають себе на Заході та в Центрі (50% і 41%), але варто зазначити, що в Чернівецькій області 53% православних ототожнюють себе з УПЦ (МП), а в Сумській і Кіровоградській переважає ідентифікація «просто православний» – відповідно 50% і 64%. Також УПЦ (КП) має більше прихильників, порівняно з УПЦ (МП), у південних і східних областях, крім Одеської – 21% проти 31%, а показник ідентифікатора, за яким опитані не вважають себе належними до жодної православної конфесії, у середньому становить 50%;

- на неокупованих територіях Луганської і Донецької областей, що за методологією опитування визначені як макрорегіон Донбасу,

громадяни надають перевагу УПЦ (МП) – 38%, тоді як УПЦ (КП) має лише 12% прихильників, а ідентифікація «просто православний» визначається на рівні 49%;

– з Українською автокефальною православною церквою найчастіше себе ототожнюють мешканці Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської областей (Західний макрорегіон) – відповідно 10%, 15%, 16% [8].

Наведені дані свідчать про те, що сучасний стан поділу українського православ'я є закономірною реалією. Він склався внаслідок розірваності українських земель та української церкви впродовж тривалого часу і є істотною протидією консолідації нації, причому релігійна свідомість українства досі не сприймає Україну як «місце зустрічі» трьох головних гілок християнства – православ'я, католицизму та протестантизму. Визнаючи значну роль православ'я в конституюванні релігійної свідомості українства, протестантство й католицизм водночас часто тлумачаться як чужі й навіть ворожі українству, наслідком чого є експансії та придушення цих церков. У цьому аспекті інколи релігійна ідентичність української нації розглядається як «очищення» її від сторонніх впливів. З цього погляду актуальною є проблема становлення Української помісної православної церкви України. На нашу думку, останніми роками з'явилися потужні перспективи створення такої церкви, оскільки значна кількість українців вважає себе православними без належності до окремих конфесій, особливо на Сході, Півдні й у Центрі (від 39% по всій Україні до 64% в окремих областях).

Українська нація, що формується в умовах глобалізації та універсалізації світових культурних зразків, вирізняється насамперед своїми психологічними особливостями, типом поведінки, рисами національного характеру. Ідентичність сучасних громадян України зумовлюється тими умовами, в яких перебуває нині наша країна, коли зусилля як окремих індивідів, так і всіх соціальних спільнот відображають спільну волю до виконання загальнонаціональних завдань і поставлених цілей. Поліетнічне українське суспільство має продемонструвати навколишньому світові здатність до радикальної модернізації всіх сфер суспільного буття на основі концентрації сил і ресурсів держави заради добробуту громадян. Водночас українська національна ідентичність мусить прагнути до загальноцивілізаційної ментальності – її співвіднесення з сучасною інформаційною епохою, екзистенційними цінностями, полікультурним розмаїттям світу. Важливість цього руху полягає в потребі включення національного буття у світову систему взаємовідносин, у подоланні обмеженості етнічної ментальності, для чого визначальними особистісними й соціальними маркерами української ідентичності мають стати чесність, передбачуваність, надійність у відносинах з союзниками та друзями, безповоротність у демократичному виборі, відданість ідеалам свободи, солідарності та справедливості, правової держави та громадянського суспільства, плюралізму й гуманізму, а також оптимізм і впевненість у своїх силах, відмова від подвійних моральних стандартів, громадянської пасивності, і, зрештою, висока сучасна культура в усіх її проявах.

Список використаних джерел

1. Агора. Україна – регіональний вимір. — К.: Стило, 2006. — Вип. 3. — С. 50—68.
2. Динаміка патріотичних настроїв. Результати соціологічних досліджень. — 25 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// ratinggroup.ua/](http://ratinggroup.ua/) (02.11.15).
3. Думки та оцінки громадян з питань державної незалежності України і конституційного процесу. Вересень 2015: інформаційний бюлетень / за ред. М. М. Слюсаревського. — К., 2015. — 18 с.
4. Катаев С. Л. Сучасне українське суспільство: навчальний посібник / С. Л. Катаев. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 200 с.
5. Літценберг Л. В. Процес соціокультурної ідентифікації в умовах сучасного суспільства / Л. В. Літценберг // Вісник НТУУ «КПІ»: Філософія. Психологія. Педагогіка. — 2011. — Випуск 3. — С. 39—43.
6. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. — К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. — 272 с.

References

1. Kolodii, A. (2006). *Agora. Ukraine – regional dimension*. Kyiv: Stylos, Issue 3, 50—68. [in Ukrainian]
2. *Dynamics of patriotic feelings. Results of sociological surveys*. Retrieved from: [http:// ratinggroup.ua/](http://ratinggroup.ua/) [in Russian]
3. Sliusarevs'kyi, M. M. (2015). *Thoughts and estimations of citizens on issues of state independence of Ukraine and constitutional process. September 2015: information bulletin*. Kyiv. [in Russian]
4. Kataev, S. L. (2006). *Modern Ukrainian society: study guide*. Kyiv: Centre of educational literature. [in Ukrainian]
5. Litzenberg, L. V. (2011). Process of socio-cultural identification under conditions of modern society. *Bulletin of NTUU "KPI": Philosophy. Psychology. Pedagogy*. Issue 3, 39—43. [in Ukrainian]
6. Nahorna, L. P. (2011). *Socio-cultural identity: traps of value differentiation*. Kyiv: IPiEND named after I. F. Kuras of NAS of Ukraine. [in Ukrainian]

7. Пташник-Сердюк О. І. Соціологічний аналіз процесу ідентифікації [Електронний ресурс] / О. І. Пташник-Сердюк // Наукові праці. Соціологія. — 2012. — Вип. 189. — Т. 201. — С. 60—64. — Режим доступу : lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/sociology/2012/201-189-11.pdf (02.11.15).
8. Релігійні вподобання населення. Результати соціологічних досліджень. — 8 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : ratinggroup.com.ua (02.11.15).
9. Рябчук М. Ю. Дихотомія української національної ідентичності: історичні причини та політичні наслідки: дис. кандидата політ. наук : 23.00.05 / Рябчук Микола Юрійович. — К., 2015. — 201 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : ipiend.gov.ua/uploads/dissertations/Riabchuk/Riabchuk-Dyser-Final.pdf (02.11.15).
10. Соціологічна енциклопедія / Укл. В. Г. Городяненко. — К. : Академвидав, 2008. — 456 с.
11. Ставлення до визнання ОУН-УПА. Результати соціологічних досліджень. — 6 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ratinggroup.ua> (02.11.15).
12. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія / М. Т. Степико. — К. : НІСД, 2011. — 336 с.
7. Ptashnyk-Serduik, O. I. (2012). Sociological analysis of the process of identification. *Scientific works. Sociology, Issue 189, Vol. 201. 60—64*. Retrieved from : lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/sociology/2012/201-189-11.pdf [in Ukrainian]
8. *Religious tastes of citizens. Results of sociological surveys*. Retrieved from : ratinggroup.com.ua [in Ukrainian]
9. Riabchuk, M. Yu. (2015). *Dychotomy of Ukrainian national identity: historical reasons and political results: thesis for the degree of Candidate of Politological sciences : 23.00.05*. Kyiv. Retrieved from : ipiend.gov.ua/uploads/dissertations/Riabchuk/Riabchuk-Dyser-Final.pdf [in Ukrainian]
10. Horodianenko, V. H. (2008). *Sociological encyclopedia*. Kyiv : Akademydav. [in Ukrainian]
11. Attitude to recognition of OUN-UPA. *Results of sociological surveys*. Retrieved from: <http://ratinggroup.ua/> [in Ukrainian]
12. Stepyko, M. T. (2011). *Ukrainian identity : phenomenon and formation grounds : monograph*. Kyiv : NISD. [in Ukrainian]

Відомості про автора:

Кравченко Дмитро Миколайович
763321@mail.ru

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава,
36000, Україна
doi: 10.7905/vers.v1i5.1125

Надійшла до редакції: 11.09.2015 р.
Прийнята до друку: 29.09.2015 р.

Information about the author:

Kravchenko Dmytro Mykolaiovych
763321@mail.ru

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical
University,
2 Ostrohrads'koho Street, Poltava, 36000, Ukraine
doi: 10.7905/vers.v1i5.1125

Received at the editorial office: 11.09.2015.
Accepted for publishing: 29.09.2015.